

Rafał Mańko

Uniwersytet Amsterdamski

III Międzynarodowe Warsztaty o Prawie i Ideologii *Rządy prawa a polityka konfliktu*, Tbilisi, Gruzja, 23–24 maja 2016 r.

Międzynarodowe Warsztaty o Prawie i Ideologii (*International Workshops on Law and Ideology*) odbywają się corocznie w maju, począwszy od pierwszego sympozjum naukowego z tego cyklu, które miało miejsce w dniach 29–30 maja 2014 r. we Wrocławiu¹. Celem warsztatów jest umożliwienie dyskusji w gronie młodych teoretyków, filozofów i socjologów prawa, a także filozofów polityki i socjologów, zainteresowanych szeroko rozumianą teorią krytyczną². Warsztaty te wpisują się zatem w szerszy kontekst badań prowadzonych w paradygmacie krytycznej teorii prawa w Polsce i Europie Środkowej³. Podczas pierwszej edycji warsztatów, w 2014 r., dyskutowano przede wszystkim na temat pojęcia ideologii i jego przydatności dla krytycznej teorii prawa⁴. Poczynając od drugiej edycji, podjęto już konkretne tematy, które nasświetlano w perspektywie teorii krytycznej. I tak oto II Warsztaty o Prawie i Ideologii (*2nd International Workshop on Law and Ideology*), które miały miejsce w Sarajewie w 2015 r., poświęcono krytycznej analizie pojęcia pamięci zbiorowej – zatytułowane były *Memories of Struggles, Struggles of Memories (Pamięć o walkach, walki o pamięć)*⁵.

¹ Zob. R. Mańko, W. Kauczor, W. Zomerski, *Conference Report: 1st International Workshop on Law and Ideology (Wrocław, 29-30 May 2014)*, „Wrocław Review of Law, Administration and Economics” 2013/2, s. 84–88.

² Ogólną charakterystykę celów naukowych warsztatów przedstawiono w szkicu: R. Mańko, M. Stambulski, *Law and Ideology: Critical Explorations*, „Wrocław Review of Law, Administration and Economics” 2015/1, s. 1–4.

³ Zob. szerzej: R. Mańko, C.S. Cercel, A. Sulikowski, *Law and Critique in Central Europe: Laying the Cornerstone*, w: R. Mańko, C.S. Cercel, A. Sulikowski (red.), *Law and Critique in Central Europe: Questioning the Past, Resisting the Present*, Oxford 2016, s. 1–15. Warto w tym kontekście odnotować zorganizowany udział polskich przedstawicieli krytycznej teorii prawa w międzynarodowych Krytycznych Konferencjach Prawniczych (*Critical Legal Conferences*), począwszy od 2013 r., a także fakt zorganizowania przez prof. A. Sulikowskiego XXX Krytycznej Konferencji Prawniczej na Uniwersytecie Wrocławskim w 2015 r. Zob. J. Łakomy, R. Mańko, *Critical Legal Conference, Belfast, Irlandia Północna, 5-7.09.2013 r.*, „Archiwum Filozofii Prawa i Filozofii Społecznej” 2014/1, s. 88–91; P. Snopek, *Critical Legal Conference 2014: Power, Capital Chaos, University of Sussex, Brighton, Wielka Brytania, 4-6 września 2014*, „Archiwum Filozofii Prawa i Filozofii Społecznej” 2015/2, s. 149–156; W. Zomerski, *The 30th Critical Legal Conference on “Law, Space and the Political”, University of Wrocław, Faculty of Law, Administration and Economics, 3-5 September 2015*, „Archiwum Filozofii Prawa i Filozofii Społecznej” 2016/2, s. 85–88; K. Kobylński, R. Mańko, *XXXI Krytyczna Konferencja Prawnicza, Canterbury, Wielka Brytania, 1-3 września 2016 r.*, „Archiwum Filozofii Prawa i Filozofii Społecznej” 2017/2, s. 119–122.

⁴ Wybrane referaty z pierwszych i drugich warsztatów opublikowano na łamach numeru specjalnego „Wrocław Review of Law, Administration and Economics” 2015/1.

⁵ Zob. F. Rakoczy, *2nd International Workshop On Law And Ideology Memories of Struggles, Struggles of Memories, Sarajevo, 28-29 maja 2015*, „Archiwum Filozofii Prawa i Filozofii Społecznej” 2015/2, s. 157–160.

Trzecią edycję warsztatów gościł Państwowy Uniwersytet Tbiliski im. Iwana Aleksandrowicza Dżawachiszwilego w Tbilisi (Gruzja). Została ona poświęcona ideologicznym aspektom koncepcji rządów prawa, a tytuł sympozjum sformułowano jako *Rule of Law and the Politics of Conflict (Rządy prawa a polityka konfliktu)*. W skład komitetu organizacyjnego weszli: dr Lasza Brekwadze (adiunkt w Instytucie Państwa i Prawa im. Tinatina Ceretelego, Państwowy Uniwersytet Tbiliski im. Iwana Aleksandrowicza Dżawachiszwilego), dr Rafał Mańko (współpracownik naukowy Wydziału Prawa Uniwersytetu Amsterdamskiego) oraz mgr Michał Stambulski (dyrektor wykonawczy Centrum Edukacji Prawniczej i Teorii Społecznej na Wydziale Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego). Obrady odbywały się w siedzibie Państwowego Uniwersytetu Tbiliskiego – najstarszego uniwersytetu nie tylko w Gruzji, ale na całym Zakaukaziu, założonego w 1918 r.

Patronat nad sympozjum objęła Środkowo- i Wschodnioeuropejska Sieć Badaczy Prawa (*Central and Eastern European Network of Legal Scholars, CEENELS*), nieformalna platforma współpracy naukowej w regionie, powołana do życia w kwietniu 2015 r. w Brnie⁶. Podobnie jak poprzednie dwie edycje, także sympozjum w Tbilisi miało charakter wybitnie międzynarodowy i transdyscyplinarny. Uczestnikami byli uczeni reprezentujący ośrodki naukowe w Gruzji, Hiszpanii, Niderlandach, Polsce, Rosji i Rumunii. Pod względem dyscyplinarnym referenci reprezentowali nie tylko teorię, filozofię i socjologię prawa, ale także historię prawa oraz cywilistykę.

Obrady rozłożono na dwa dni. Otwarcia konferencji dokonali dr L. Brekwadze i dr R. Mańko. Następnie prof. UwB Adam Czarnota (Dyrektor Międzynarodowego Instytutu Socjologii Prawa w Oñati, Hiszpania) wygłosił referat pt. *Transformation from Communism and the Rule of Law (Transformacja postkomunistyczna a rządy prawa)*, wprowadzając uczestników w tematykę warsztatów.

Po referacie prof. A. Czarnoty obrady odbywały się w trzech kolejnych panelach. Panel I poświęcony był *Rządom prawa i polityczności (Rule of Law and the Political)* i obejmował referaty: mgr. Ursusa Eijkelenberga (Oñati) pt. *Disclosing the democratic façade. Approaching the subsequent step of democratic evolution (Ujawnianie demokratycznej fasady. Badanie kolejnego kroku ewolucji demokratycznej)* oraz mgr. M. Stambulskiego pt. *The Law vs the People. On two approaches to the public sphere and constitutionalism (Prawo przeciwko ludowi. O dwóch podejściach do sfery publicznej i konstytucjonalizmu)*.

Panel II poświęcony był *Ontologii rządów prawa (The Ontology of the Rule of Law)*. Dr R. Mańko wygłosił referat pt. *Rule of Law Between Form and Substance: The Ideological Implications of Legal Argumentation (Rządy prawa pomiędzy formą a treścią – ideologiczne implikacje argumentacji prawniczej)*, w którym zwrócił uwagę na związek pomiędzy akceptowanymi w danej kulturze prawnej metodami argumentacji prawniczej a zakładanym *implicite* pojęciem prawa. Wskazał w szczególności, że szerokie dopuszczenie argumentów pozaprawnych, np. ekonomicznych czy politycznych, grozi rozmyciem pojęcia prawa, a co za tym idzie – zatarciem granicy pomiędzy dyskursem prawnym a dyskursami ekonomicznym i politycznym. Następny referat wygłosił dr Antonios

⁶ Zob. W. Zomerski, *Conference Report: 1st International Conference of the Central and Eastern European Network of Legal Scholars (CEENELS) on "25 Years After the Transformation: Law and Legal Culture in Central and Eastern Europe Between Continuity and Discontinuity"*, Masaryk University, Brno, 16–17 April 2015, „Wrocław Review of Law, Administration and Economics” 2014/2, s. 103–108; W. Zomerski, *25 Years After the Transformation: Law and Legal Culture in Central and Eastern Europe Between Continuity and Discontinuity*, Brno, Republika Czeska, 16–17.04.2015 r., „Archiwum Filozofii Prawa i Filozofii Społecznej” 2016/1, s. 78–83. Zob. także oficjalną stronę internetową CEENELS – <http://www.ceenels.org>.

Platsas (Wyższa Szkoła Ekonomii – Narodowy Uniwersytet Badawczy, Moskwa) pt. *At the Crossroads of Law and Ideology: Ideology of Law as Reflection of Social Ontology? (Na skrzyżowaniu prawa i ideologii – ideologia prawa jako odbicie ontologii społecznej?)*. W swoim referacie dr A. Platsas rozważał, czy prawo może i powinno być wolne od ideologii. Po stwierdzeniu, iż nie jest to możliwe, analizował on, czy ideologia prawa powinna stanowić odbicie ontologii społecznej.

Panel III poświęcony był *Polskiemu kryzysowi konstytucyjnemu w szerszej perspektywie (The Polish Constitutional Crisis in Perspective)*. Pierwszy referat wygłosili wspólnie dr Paulina Świącicka (Katedra Prawa Rzymskiego UJ) oraz dr Marek Stus (Katedra Historii Prawa UJ). Nosił on tytuł *Dilemmas of Polish Democracy: Strong State, Strong Political Power and the Force of Law in the Light of Legislative Changes of 2015/2016 (Dylematy polskiej demokracji – silne państwo, silna władza polityczna i siła prawa w świetle zmian ustawodawczych w latach 2015–2016)*. Drugie wystąpienie przedstawił mgr Łukasz Necio (UJ), który pochylił się nad problemem agonistycznego liberalizmu: *Agonistic Liberalism in Central Europe? Polish Constitutional Crisis as a Reason for Beginning a Discourse in New Categories (Liberalizm agonistyczny w Europie Środkowej? Polski kryzys konstytucyjny jako powód rozpoczęcia dyskursu w nowych kategoriach)*.

Drugi dzień obrad rozpoczęto od panelu IV pt. *Prawo i polityka w Europie Środkowej i Wschodniej (Law and Politics in Central and Eastern Europe)*. Pierwszy referat wygłosił dr Michał Paździora (UWr), którego wystąpienie nosiło tytuł *Beyond Harmony and Disagreement: A History of Precedents Which Have Never Been (Pomiędzy harmonią a niezgodą – historia precedensów, których nie było)*. Podjęta problematyka dotyczyła tzw. trudnych przypadków w prawie z perspektywy filozoficznoprawnej. Drugi z referatów, dr Lucian Bojin (Universitatea de Vest, Timișoara), wygłosił referat pt. *Romanian Politics and the Voice of the "Street": 2012–2015 (Polityka rumuńska i głos „ulicy” w latach 2012–2015)*, w którym przybliżył ewolucję sytuacji politycznej w Rumunii w ostatnich latach z perspektywy rządów prawa. Ostatni z referentów w panelu, mgr Filip Cyuńczyk (UwB) wygłosił referat pt. *Memory – an Area of Struggle and Its Institutionalisation in Post-Communist Central and Eastern Europe (Pamięć jako obszar zmagania i jej instytucjonalizacja w postkomunistycznych państwach Europy Środkowej i Wschodniej)*, w którym naświetlił, w perspektywie socjologicznoprawnej, funkcjonowanie instytucji pamięci narodowej w dawnych państwach demokracji ludowej.

Panel V nosił tytuł *Rule of Law and Conflict Resolution (Rządy prawa a rozwiązywanie konfliktów)*. Jako pierwszy referat wygłosił mgr Piotr Eckhardt (UJ), którego wystąpienie nosiło tytuł *Crisis of the European Union as a Crisis of the Rule of Law in Conflict Resolution on Supranational Level (Kryzys Unii Europejskiej jako kryzys rządów prawa w rozwiązywaniu konfliktów na poziomie ponadnarodowym)*. Drugim i ostatnim panelistą był dr L. Brekwadze, który wygłosił referat pt. *Rule of Law vs. Rule of Functional Differentiation: Systems Theory and Law Reform (Rządy prawa versus zasada zróżnicowania funkcjonalnego – teoria systemów a reforma prawa)*. Podjął się w nim krytycznej analizy pojęcia rządów prawa z perspektywy teorii systemów Niklasa Luhmanna.

Panel VI (ostatni) nosił tytuł *Antagonism in the Public Sphere (Antagonizm w sferze publicznej)*. Referaty wygłosili: mgr Marcin Wróbel (Katedra Socjologii Prawa UJ), którego wystąpienie nosiło tytuł *Pushing Conflicts out of the Public Sphere: Alternative Dispute Resolution as Privatization of Law (Wypychanie konfliktów poza sferę publiczną – alternatywne metody rozwiązywania sporów jako przejaw prywatyzacji prawa)* oraz mgr Jolanta Sawicka (Zakład Filozofii Polityki UW), która przedstawiła referat

An Emancipatory Meaning of Divisions and Political Antagonisms: The Theory of Claude Lefort (Emancypacyjne znaczenie podziałów i antagonizmów politycznych – teoria Claude'a Leforta).

Po zakończeniu części merytorycznej podjęto dyskusję nad przyszłością Międzynarodowych Warsztatów o Prawie i Ideologii. Dr L. Bojin zaproponował, by kolejna edycja miała miejsce na Universitatea de Vest w Timișoarze, co spotkało się z aprobatą pozostałych uczestników sympozjum.

BIBLIOGRAFIA / REFERENCES:

- Kobyliński, K., Mańko, R. (2017). XXXI Krytyczna Konferencja Prawnicza, Canterbury, Wielka Brytania, 1–3 września 2016 r. *Archiwum Filozofii Prawa i Filozofii Społecznej* 2, 119–122.
- Łakomy, J., Mańko, R. (2014). Critical Legal Conference, Belfast, Irlandia Północna, 5–7.09.2013 r. *Archiwum Filozofii Prawa i Filozofii Społecznej* 1, 88–91.
- Mańko, R., Cercel, C.S., Sulikowski, A. (eds.) (2016). *Law and Critique in Central Europe: Questioning the Past, Resisting the Present*. Oxford: Counterpress.
- Mańko, R., Kauczor, W., Zomerski, W. (2013). Conference Report: 1st International Workshop on Law and Ideology (Wrocław, 29-30 May 2014). *Wroclaw Review of Law, Administration and Economics* 2, 84–88.
- Mańko, R., Stambulski, M. (2015). Law and Ideology: Critical Explorations. *Wroclaw Review of Law, Administration and Economics* 1, 1–4.
- Rakoczy F. (2015). 2nd International Workshop On Law And Ideology Memories of Struggles, Struggles of Memories, Sarajevo, 28–29 maja 2015. *Archiwum Filozofii Prawa i Filozofii Społecznej* 2, 157–160
- Snopek, P. (2015). Critical Legal Conference 2014 Power, Capital Chaos, University of Sussex, Brighton, Wielka Brytania, 4–6 września 2014. *Archiwum Filozofii Prawa i Filozofii Społecznej* 2, 149–156.
- Zomerski, W. (2016). The 30th Critical Legal Conference on “Law, Space and the Political”, University of Wrocław, Faculty of Law, Administration and Economics, 3–5 September 2015. *Archiwum Filozofii Prawa i Filozofii Społecznej* 2, 85–88.